

визначення діяння, що становить бездіяльність військової влади). Це не тільки забезпечить повноцінну імплементацію міжнародно-правових норм у вітчизняне кримінальне законодавство, а й уможливить притягнення до відповідальності осіб, винних у злочинній бездіяльності або недбалості, які становлять воєнні злочини.

Список використаних джерел

1. Instructions for the Government of Armies of the United States in the Field (Lieber Code) : dated April 24th, 1863. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/110>.

2. Convention on Laws and Customs of War on Land : adopted on October 18th, 1907. URL: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague04.asp.

3. Command Responsibility and Superior Orders in the Twentieth Century: a Century of Evolution. URL: http://www.murdoch.edu.au/elaw/issues/v10n1/hendin101_text.html.

4. Женевские конвенции и протоколы к ним. URL: <http://www.un.org/ru/humanitarian/law/geneva.shtml>.

Бабаніна В. В.,

професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ СТВОРЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Охорона конституційних прав та законних інтересів громадян від злочинних посягань є одним із першочергових завдань держави. Важливе значення при реалізації цього має ґрунтовне розроблення актуальних проблем кримінально-правової науки, в першу чергу підготовка рекомендацій з удосконалення кримінального законодавства та правозастосовної практики. Однією з найбільш актуальних проблем науки кримінального права, що потребують особливої уваги, є визначення сутності та удосконалення ефективності механізму кримінально-правового регулювання. Механізм кримінально-правового регулювання пов'язує в єдине ціле основні категорії кримінального права: норми, об'єкт регулювання, правовідносини, поведінка, відповідальність та ін. Всі зазначені категорії та інститути функціонують у рамках механізму кримінально-правового регулювання, тому в окреслених межах можна визначити і ефективність їх роботи, що дозволить не тільки сформулювати методологічне підґрунтя зазначеного механізму для науки кримінального права, але й встановити основні, найбільш раціональні напрямки боротьби зі злочинністю. В межах кримінально-правового регулювання суспільних відносин функціонує і механізм створення та реалізації кримінального законодавства. Співвідношення цих явищ та їх взаємозв'язок дає можливість з'ясувати місце процесів створення та реалізації

кримінального законодавства у кримінально-правовому регулюванні суспільних відносин. Цей факт надає можливість використати вчення про механізм кримінально-правового регулювання для розвитку теорії механізму створення та реалізації кримінального законодавства.

Кримінально-правове регулювання – це процес, який охоплює як створення кримінального законодавства, так і його реалізацію. Водночас, у вузькому розумінні кримінально-правове регулювання можна звести до реалізації кримінального законодавства у формі дотримання, виконання, використання та застосування кримінально-правових норм. На основі цього, предметом кримінально-правового регулювання є сукупність урегульованих кримінально-правовими нормами суспільних відносини, які виникають у зв'язку із вчиненням злочину чи іншого суспільно-небезпечного діяння, передбаченого КК України. Його утворюють чотири групи суспільних відносин, які виникають у зв'язку з: 1) утриманням особи від вчинення суспільно небезпечних діянь, передбачених Особливою частиною КК України (в межах позитивної кримінальної відповідальності); 2) вчиненням особою суспільно небезпечних діянь, передбачених Особливою частиною КК України, які не визнаються злочинами; 3) заподіянням шкоди в межах обставин, що виключають злочинність діяння; 4) вчиненням особою злочину.

Кримінальне законодавство створюється саме для врегулювання суспільних відносин, які виникають у зв'язку із вчиненням злочину чи іншого суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК України. Правила регулювання цих суспільних відносин закріплюються у відповідних кримінально-правових нормах, які є основою реалізації кримінального законодавства.

Створення та реалізацію кримінального законодавства слід розглядати як окремі, хоча й взаємопов'язані, однак самостійні стадії чи рівні кримінально-правового регулювання. Початковою стадією механізму кримінально-правового регулювання суспільних відносин є створення кримінального законодавства, а кінцевою – його реалізація.

Створення та реалізація кримінального законодавства визнають певними компонентами не лише кримінально-правового регулювання, але й формами реалізації кримінально-правової політики, елементами механізму дії кримінального права, складовими кримінально-правової практики тощо.

Реалізація кримінального законодавства полягає у втіленні у життя визначених кримінально-правовими нормами, правил поведінки у формі правомірних діянь суб'єктів кримінально-правових відносин. Реалізація кримінального законодавства є по-перше, структурним елементом кримінально-правового регулювання, по-друге, завершальною стадією кримінально-правового регулювання.

За результатами семантичного аналізу терміну «механізм реалізації кримінального законодавства» встановлено, що його слід розкривати принаймні у трьох аспектах: 1) як певну систему; 2) як певний метод чи спосіб; 3) як сукупність певних процесів. Тому, механізм реалізації кримінального

законодавства слід розглядати у широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні цей механізм охоплює усі вищезазначені аспекти, а у вузькому – лише один з них. Наприклад, під механізмом реалізації кримінального законодавства можна розуміти систему форм його реалізації.

На підставі з'ясування семантичного значення відповідних термінів слід також зауважити, що механізм реалізації можна розглядати як певний процес та результат.

Механізм реалізації кримінального законодавства слід розглядати на декількох рівнях: загальному, спеціальному та індивідуальному.

Загальний рівень стосується реалізації усього кримінального законодавства. На цьому рівні можна виявити та пізнати певні тенденції чи закономірності в реалізації кримінального законодавства, спрогнозувати перспективи його розвитку, зокрема удосконалення.

Спеціальний рівень стосується реалізації певної кримінально-правової норми або декількох таких норм як в межах одного, так і декількох кримінально-правових інститутів. Наприклад, реалізація заохочувальних кримінально-правових норм звільнення від кримінальної відповідальності та від покарання і його відбування.

Індивідуальний рівень стосується реалізації кримінально-правових норм у певній життєвій ситуації. Він обмежується індивідуально визначеними суб'єктами і пов'язаний з конкретними юридичними фактами (наприклад, вчиненням злочину певним суб'єктом злочину або звільненням його від покарання тощо).

Механізм реалізації кримінального законодавства України – це сукупність процесів (система або метод чи спосіб) втілення у життя закріплених у кримінально-правових нормах прав і обов'язків суб'єктів кримінально-правових відносин у формі дотримання, виконання, використання та застосування.

Кримінально-правові норми є юридичною основою механізму реалізації кримінального законодавства, а юридичні факти та акти реалізації кримінально-правових норм – фактичною основою цього механізму.

Безумовно, механізм реалізації кримінального законодавства відбувається в межах кримінально-правових відносин, тому останні є невід'ємним його елементом.

Виходячи із зазначених елементів, механізм реалізації кримінального законодавства можна розглянути у формі такого процесу: суб'єкти кримінально-правових відносин на підставі кримінально-правових норм здійснюють передбачені законом про кримінальну відповідальність акти реалізації кримінального законодавства в межах однієї з чотирьох форм: дотримання, виконання, використання чи застосування.

В межах структури механізму реалізації кримінального законодавства можна виокремити нормативний, інструментальний, суб'єктивний та функціональний склад такого механізму.

Нормативна складова включає, насамперед, положення закону про кримінальну відповідальність, які визначають поведінку суб'єктів реалізації кримінального законодавства. Вона також охоплює положення й інших нормативно-правових актів, зокрема КПК України, норми якого визначають порядок реалізації кримінально-правових норм.

Інструментальний склад механізму реалізації кримінального законодавства охоплює сукупність кримінально-правових засобів, методів і способів, за допомогою яких відбувається реалізація кримінального законодавства.

До суб'єктивного складу механізму реалізації кримінального законодавства відносяться суб'єкти, які беруть участь у різних формах реалізації кримінально-правових норм. Суб'єктами реалізації кримінального законодавства слід визнавати такі категорії осіб: 1) суб'єкт злочину; 2) особа, яка не вчиняє злочин; 3) особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння і визнана такою, що не досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність; 4) особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння і визнана неосудною; 5) особа, яка діяла в межах обставин, що виключають злочинність діяння; 6) суд.

Функціональний склад механізму реалізації кримінального законодавства характеризує його в динаміці, відображає взаємозв'язок і взаємодію його елементів.

Багатенко І. П.,

провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА ОКРЕМІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ
ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ МАЛОЛІТНІХ
І НЕПОВНОЛІТНІХ**

Чинне законодавство України у сфері відповідальності за вчинення злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості неповнолітніх наразі передбачає:

позбавлення волі на строк від семи до дванадцяти років за вчинення зґвалтування (дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи) неповнолітньої особи (ч. 3 ст. 152 ККУ);